

B. Stenge Csaba:

A „vízkereszti csata”: csehszlovák–magyar határincidens Munkácsnál 1939. január 6-án¹ (1. rész)

Összefoglaló: 1938 októbere és 1939 márciusa között a magyar–csehszlovák viszony a magyar területi revíziós törekvésekkel párhuzamosan rendkívül feszültté vált. Ennek következményeként számos határincidensre is sor került a két ország között, melyek közül a legsúlyosabb Munkácsnál zajlott le, 1939. január 6-án. A tanulmány első része ennek a határincidensnek az eseménytörténetét és a résztvevőit mutatja be.

Kulcsszavak: határincidens, vízkereszti csata, magyar–csehszlovák feszültség, revízió, Kárpátalja, Munkács, Oroszvég, térképhelyesbítő, szabadcsapatok, Rongyos Gárda, Kárpáti Szics

Bevezetés

Az 1938 októberétől 1939 márciusáig terjedő időszakban a feszült csehszlovák–magyar viszony egyik következményeként több súlyos határincidensre is sor került a két ország reguláris erői között.² A feszültségek csak részben csillapodtak az 1938. november 2-ai első bécsi döntést követően. Az ekkor meghúzott határvonalat a magyar katonai–politikai vezetés Kárpátalja viszonylatában ideiglenesnek tekintette, mivel a terület egészére igényt formált. Az első bécsi döntéssel visszatért két legnagyobb kárpátaljai város, Ungvár és Munkács esetében az ekkor kijelölt határok ráadásul katonai szempontból nagyon exponált helyzetbe hozták a településeket, mivel a környező, a városokat uraló magaslatok csehszlovák kézben maradtak. Munkácsot ezen túlmenően csak egy viszonylag szűk folyosón keresztül lehetett megközelíteni délnyugat felől.

Kárpátalján a feszültség november közepétől is folyamatosan fennmaradt, és a két város térségében gyakoriak voltak az átlövések. Ezek alapján nem meglepő, hogy az adott periódus legsúlyosabb, legnagyobb erők részvételével lezajló, legtöbb halálos áldozatot követelő, és legjelentősebb anyagi károkkal járó határincidense is Munkácsnál zajlott le 1939. január 6-án. Ennek során a támadó csehszlovák erők rövid időre elfoglalták a várostól közvetlenül északra, a Latorca jobb partján fekvő Oroszvég és Klastromalja községek egy részét is. (Oroszvég – melyet egy stratégiai jelentőségű híd köt össze Munkáccsal – a mellette fekvő, egy utca mentén ekkorra gyakorlatilag vele már egybenőtt Klastromaljával együtt a demarkációs vonal magyar oldalára esett. Ma már mindkét, ekkor még különálló, bár részben már elővárosnak tekintett falu Munkács város része.)

Fontos még kiemelni, hogy ebben a határincidensben mindkét oldalról a reguláris mellett irreguláris erők is részt vettek. Messze ez a határincidens kapta a legnagyobb figyelmet nemzetközi részről is.³ A kiemelkedő nemzetközi figyelem fő okait kutatva érdemes kiemelni, hogy számottevő erők kerültek bevetésre mindkét fél részéről, és mindkét oldalról számos halálos áldozata is volt az incidensnek, mely ráadásul egy jelentős város térségében zajlott. A

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

² A két ország reguláris erői közötti négy legjelentősebb, 1938 októberétől decemberéig lezajlott határincidensről lást részleteiben B. Stenge 2017/a. 128–145., B. Stenge 2017/b. 106–119.

³ A teljesség igénye nélkül három kontinensről idéznék néhány, ezzel a határincidenssel kapcsolatos írást korabeli napilapokból. A brazil *Folha Da Noite* 1939. január 6-ai délutáni 3. (14 órás) és 4. (16 órás), valamint 5. (18 órás) kiadása is címlapon, fő hírként hozta az eseményeket. A *The Sydney Morning Herald* 1939. január 7-ei számának 17. oldalán számolt be az incidensről. A francia *Le Temps* 1939. január 7-ei számának 8. oldalán, majd a január 8-ai számának 2. oldalán még részletesebben számolt be az eseményekről.

tüzérség és a páncélgépkocsik bevetése ráadásul maradandó nyomokat is hagyott, mivel számos fotó készült a csehszlovák tűzérségi tűzben megsérült középületekről, illetve a fényképek mellett filmfelvétel is készült a magyar területen maradt, zsákmányul esett csehszlovák páncélgépkocsiról.⁴

Jelentősége és nemzetközi visszhangja ellenére a munkácsi határincidens története részleteiben mindmáig feldolgozatlan. Ez a tanulmány ezt a hiányosságot igyekszik megszüntetni, mindkét oldal forrásait felhasználva, a katonai aspektusokra koncentrálna.

A résztvevő felek

A csehszlovák támadók fő ereje a Kárpátalján állomásozó csehszlovák 12. gyaloghadosztály 36/I. zászlóaljának (parancsnok Bohumír Mařík százados⁵) 1., (parancsnok Jiří Mácha százados) és 2. százada (parancsnok Jaroslav Říha főhadnagy) volt. A támadásban részt vett még az államvédelmi őrség⁶ 37. zászlóaljának (parancsnok Ota Francel alezredes) egy több szakasz erejű harccsoportja a zászlóalj beregrákosi századának állományából. Az akciót közvetlenül támogatta Jiří Častalovic szakaszvezető vezetésével egy három Tatra OA vz.30 páncélgépkocsiból álló szakasz is a 2. gépesített felderítőosztály állományából (mely a csehszlovák 12. gyaloghadosztály alárendeltségében volt). Ezen felül a támadó csoport számottevő tűztámogatást kapott a 12. tüzérezred Munkáctól északkeletre állásban lévő 5. ütegetől (parancsnok Vilém Svoboda hadnagy).⁷

Fontos még megemlíteni, hogy a Munkács elleni támadásban a csehszlovák reguláris erők mellett irreguláris erők, néhány ukranofil terrorista is részt vett. Ők a Kárpáti Szics⁸ tagjai – esetleg néhányan csak szimpatizánsai – voltak, akik feltehetően opportunista módon csatlakoztak az akcióhoz a heves tűzharc kitörése után, mivel a csehszlovák erőkkel való konkrét, tervezett együttműködésre utaló adatokat jómagam nem találtam. Közülük három fő klastromaljai volt, akik Tyahur Mihály vezetésével vettek részt a harcban. A Kárpáti Szicsnek ekkor mintegy 10–12 aktivistája volt Klastromalján. (Hasonló részletadatokat Oroszvégről sajnos nem tudtam feltalálni, bár érdemes megemlíteni, hogy egy honvédségi jelentés szerint civil ruhás fegyvereseket csak Oroszvég nyugati részén észleltek, Klastromalján nem.) Tyahur Mihály egyik társa testvére, Tyahur Miklós volt, aki később, az 1939 március közepi,

⁴ Lásd erről a Magyar Világhíradó 777. adását: <http://filmhiradokononline.hu/watch.php?id=3141> (letöltés ideje 2018. február 12.)

⁵ Mařík pontos rendfokozata štábní kapitán volt, ez a csehszlovák haderőben 1921-ben bevezetett, és 1954-ig létező rendfokozat a százados (kapitán) és az őrnagy (major) között helyezkedett el, magyar – illetve általánosságban nemzetközi – megfelelő nélkül (nem vezérkari rendfokozatról van szó). A korabeli magyar katonai forrásokban általános a szó szerinti „törzskapitány” fordítás alkalmazása, ez azonban a mai olvasó számára értelmezhetetlen, ezért annak használatától eltekinttem.

⁶ Az 1936 őszétől 1939 tavaszáig létező csehszlovák államvédelmi őrség (stráž obrany státu, SOS) területiális alapon szervezett zászlóaljai határvédelmi és rendvédelmi feladatokat láttak el (legfontosabb feladatuk a határvédelem erősítése volt). Állományukba kerültek integrálásra az adott térség csendőri, pénzügyőri és rendőri erői. Megerősítésükre esetenként katonai alakulatokból is vezényeltek hozzájuk alegységeket. A szervezetről részleteiben lásd Beneš 2007.

⁷ Baláz–Urmínský 2007, 23–27.

⁸ A Kárpáti Szics 1938. november 9-én Huszton megalakult paramilitáris szervezet volt. Kemény magját a Galíciából illegálisan beszivárgó radikális ukránok alkották. Kiképzését és felszerelését a Harmadik Birodalom támogatta (az ukrán radikálisokat a németek nem egy független ukrán állam létrehozásának céljával támogatták, hanem Lengyelország, majd a Szovjetunió bomlasztásának, gyengítésének okán). A szervezet fellépett a Felső-Tisza vidéki magyarság ellen. 1939 márciusában a bevonuló magyar haderő mellett a kivonuló csehszlovák rendvédelmi erőket is megtámadták. Az ekkor még mindig alacsony szervezetségű és kiképzési szintű, gyengén felszerelt, jelentős részben motiválatlan állománnyal rendelkező szervezet harcértéke igen csekély volt.

Kárpátalja visszacsatolásával kapcsolatos harcokban súlyosan megsebesült az Ung völgyében.⁹

Magyar oldalról a határincidensben részt vevő alakulatok közül a legnagyobb létszámú és harcértékű a 33/III. honvéd gyalogzászlóalj volt (parancsnok Hegedüs László alezredes, aki egyben városi honvéd állomásparancsnok is volt). A zászlóalj Munkácson három laktanyában volt elhelyezve, és öt további laktanya őrzéséről gondoskodott, valamint a város közvetlen biztosítását is ellátta, külső szállásőrsegekkel. Létszáma ekkor 13 tiszt és 501 fő legénység volt, akik közül 2 tiszt és 154 fő legénység szabadságon volt (a sok szabadságolásra a január 6-án ünnepelt ortodox karácsony miatt került sor). A zászlóalj állományából a harcban összesen 6 tiszt és 141 fő legénység vett részt.¹⁰ A másik, Munkácson állomásozó csapatost a 6/10. határbiztosító-század volt (parancsnok Szentistvány Jenő határőr őrnagy), a nevében is jelzett határbiztosító feladattal a demarkációs vonal mentén. A városi rendőrség (parancsnok dr. Árvay Adorján rendőrkapitány) szintén részt vett az összecsapásban, állományából mintegy kéttucat fő vett részt tevőlegesen a harcban. A rendőrök villámgyorsan reagálva, kiemelkedő bátorsággal és hatékonysággal vettek részt a küzdelemben, saját véres veszteség nélkül.¹¹ Szervezetszerűen Munkács városában állomásozott még a Térképhelyesbítő Igazgatóság (szabadcsapatok, Rongyos Gárda) egy nyolc fős osztaga (parancsnok Csapó F. József, helyettese Koncz József),¹² mely a nap folyamán kapott erősítéseket a Kárpátalján állomásozó más osztagaiktól is (Beregardó, Tiszaújlak, Szernye), így összességében 97 fő térképhelyesbítő ért el Munkácsra január 6-án (ennek a létszámnak kb. harmada vett részt tevőlegesen a harcban).¹³

Munkács város ad hoc felállításra kerülő nemzetőrsége szintén mobilizálásra került január 6-án (parancsnok Szabó László). A nemzetőrség állományába reggeltől folyamatosan jelentkeztek szolgálatra a helyi polgárok, több mint ötszáz fő (köztük pl. sok vasutas).¹⁴ Részleges felfegyverzésük napközben történt meg a helyőrség készletéből átadott 70, és a térképhelyesbítők által átadott 130, összesen 200 db puskával. A nemzetőrök közül csak néhányan vettek részt tevőlegesen a harcban, bár azok között több olyan rendkívül bátor oroszvégi férfi is volt, aki a lövések zajára fegyvertelenül futott a harc színhelyére. A nemzetőrök zöme objektumvédelmet látott el, készültséget adott, illetve házakat és kerteket fésült át.¹⁵

A honvédség részéről erősítésként kora délelőtt még befutott Beregszászról tehergépkocsi szállítással a 12/4. gyalogszázad (parancsnok Molnár Andor főhadnagy), mely a harcban is aktívan részt vett. (Délután 14 óra után az egész, Kanabé Sándor alezredes vezette 12/II. zászlóalj beérkezett Munkácsra, de a zászlóalj délután beérkezett részei a harcban már nem vettek részt.)

Volt még rajtuk kívül néhány önkéntes résztvevő helyi diák is, pl. a tizenhét éves, munkácsi állami gimnáziumba járó Sztreha Lajos.¹⁶ Ők segítettek, amiben tudtak, de a diákoknak fegyvert nem adtak, a harcban való közvetlen részvételüket nem engedték.

⁹ Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Levéltára (továbbiakban KTÁL) 1534.1.150. A korabeli magyar katonai források és civil sajtó konkrétumok nélkül említette ukrán terroristák részvételét a harcokban. Ezzel kapcsolatos közvetlen bizonyítékot jómagam nagyon sokáig nem találtam, míg végül a hivatkozott helyi közigazgatási iratanyagban rá nem bukkantam erre a konkrét, neveket is tartalmazó, egyértelmű forrásra. A civil ruhás fegyvereseket Oroszvíg nyugati részén említő magyar katonai jelentést lásd HM HIM Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban HL) Vkf. 1939. 1. oszt. 3399/eln.

¹⁰ HM HIM HL Vkf. 1939. 1. oszt. 3113/eln.

¹¹ A munkácsi rendőrség részvételéről a határincidensben lásd bővebben B. Stenge 2015, 109–115.

¹² HM HIM HL Vkf. 1939. 5. oszt. 80.710/20/eln.

¹³ HM HIM HL Vkf. 1939. 1. oszt. 3113/eln.

¹⁴ KTÁL 1553.1.44, 1553.4.11, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban MNL OL) K 428. MTI Napi tudósítások. 1939. január 7. 14 óra 50 perc.

¹⁵ KTÁL 1553.4.11.

¹⁶ Új munkácsi legenda. Magyar Katonaujság 1939. január 15. 5.

A határincidens eseménytörténete¹⁷

A magyar fegyveres erők közül a 6. határőrkerület 10. határbiztosító-századának 37. őrsé állomásozott Oroszvég és Klastromalja belterületén, laktanyájuk a klastromaljai iskolaépületben volt. A laktanyában mintegy 15 fő volt 1939. január 6-án, Süveges György t. zászlós, őrsparancsnok parancsnoksága alatt. Az őrs összesen három, négy-négy fős útbiztosító őrséget tartott fenn a falvak szélén, megfigyelő feladattal (tehát az őrs összesen mintegy 27 fővel volt jelen a községekben e napon). Ezek az őrségek a kivezető utaknál álltak, állományukból beosztás szerint mindig két fő volt figyelőben, ketten pedig pihentek. A három járőr közül egy volt Oroszvég nyugati szélén, az Ungvár felé vezető úton, egy másik Klastromalja északi szélén, a lókai úton, míg egy harmadik Klastromalja keleti szélén. A támadás kezdetén a csehszlovák erők a Klastromalja keleti szélén álló, 3. sz. útbiztosító őrséget próbálták meg kiemelni, ezt érte az első támadás, 3:45 körül. Az útellenőrző járőr parancsnoka Gerzsényi Zoltán őrzető volt, akit felváltása után, pihenőjéből az egyik szolgálatban lévő beosztottja hívott ki az őrszatra, mert szokatlan eseményeket észlelt. Itt Gerzsényit a szolgálatban lévő Hacska János és Filep Ferenc határőrökkel együtt cselével elfogták a magyar területre meglepetésszerűen betörő csehszlovák erők (közben az ellenállni próbáló Hacska fején és felsőtestén puskatussal súlyosan bántalmazták). Tervük az őrség zajtalan kiemelésére azonban kudarcot vallott. A járőr negyedik, pihenőben lévő tagja, Deák Gyula t. határőr a dulakodást meghallva előjött. Legalább négy csehszlovák katona szinte egyszerre nyitott rá tüzet, akikkel ő tűzharcba bocsátkozott. Deák 3–4 lövést tudott leadni, majd hamarosan bal oldali tüdőlövést kapva súlyosan megsebesült (sebesülését szerencsére túlélte, és a Magyar Kis Ezüst Vitézségi Éremmel tüntették ki).¹⁸ Az itt kitört tűzharc nagyon fontos momentum volt, mert ez a lövöldözés riasztotta fel a másik két útellenőrző járőrt, illetve részben a térségben lévő magyar katonai és rendvédelmi erőket, és tette lehetetlenné a csehszlovák erők meglepetésszerű, mély betörését magyar területre.

Gerzsényi Zoltán határőr őrzető, járőrparancsnok így emlékezett a támadás megindulására, és az általa vezetett járőr három tagjának fogságba esésére: *”1 h 30-kor felváltottak engem, mint figyelőt, ami után bementem a pihenőszobába lefeküdni. Kb. 2 h 30-kor¹⁹ bejött hozzám Hacska János hő. azzal, hogy menjek ki, és nézzem meg, mit akarhatnak a cseh fináncok és rendőrök, mert kettő közülük idegen, és snapszal akarják megkínálni a hő.-öket, ami gyanút ébresztett benne. Én kimentem az álló járőrhöz, és kérdeztem, hogy mit csinálnak itt, mire a két idegen finánc közül az egyik azt mondta, hogy ne haragudjak, de neki ma névnapja van, és kicsit ittak, és engedjem meg, hogy a hő.-ök is ihassanak egy kis snapszot. Erre én tiltakoztam ez ellen és megjegyeztem, hogy most szolgálatban ezt nem lehet megengedni, majd holnap nappal. Többszöri kérésükre azonban megengedtem végül, hogy egy kis stampedlivel köszöntsék fel. Ekkor világosság gyűlt ki a szomszédos kocsmában, mire én elmentem a kocsmához, hogy miért van ott világosság. Alighogy ott benéztem az ajtón, egyszerre nagy mozgolódás támadt körülöttünk, majd észrevettem, hogy három irányból katonák közelednek felénk, lehettek vagy 30–40 fő. Nem telt belé fél perc sem, hirtelen előtört a Kolostor²⁰ felől két páncélgépkocsi, majd ezek megálltak a saját katonáik előtt. Én ebben a pillanatban be akartam ugrani az őrkunyhó mögé az udvarba, azonban amint hátrafordultam, egyszerre kb. 6-an megragadtak hátulról úgy, hogy már nem tudtam elszabadulni. Ugyanakkor láttam,*

¹⁷ Amennyiben a forrás külön nincs jelölve, az események ismertetése az alábbi két, részletes jegyzőkönyvön alapszik: HM HIM HL Vkf. 1939. 1. oszt. 3113/el.n, 3399/el.n.

¹⁸ HM HIM HL Kitüntetések gyűjteménye (továbbiakban Kit.) 1. doboz, 154. sz.

¹⁹ Ez az időpont nem egyezik az egyéb forrásokban szereplőkkel. Feltehetően elírás, és valószínűleg 3:30.

²⁰ A középkori alapítású, Munkács melletti, Klastromalja feletti Csernek-hegyen álló Szent Miklós-kolostor a kárpátaljai ruszinság számára kiemelkedő jelentőséggel bírt, illetve bír mindmáig.

hogy Filep Ferenc hő. puskáját lövéshez kész helyzetbe fogta, azonban a következő pillanatban ő is és Hacsá János hő. is körül volt véve egy csomó embertől, majd előbb Filep hő.-t, utána pedig engem tuszkoltak hátra a trafikbódéhoz. Hacsá hő. nem akart engedni az erőszaknak, amit elért, abba belekapaszkodott, és valósággal verekedett az őt elfogni akarókkal, mire valóságos dulakodás keletkezett, miközben Hacsát ütötték–verték, majd végül őt is odahozták a bódéhoz. Még mielőtt Hacsát odahozták volna, úgy nekem, mint Filep kezét megbilincseltek. Már elfogatásunk alatt megindult a két pc. gk. Oroszvég felé. Eközben hallottam egy lövést, de hogy azt ki adta le, azt megállapítani nem tudtam. Annyit meg tudtam állapítani, hogy magyar oldalról jött a lövés, és lehetséges, hogy akkor lőtték meg Deák Gyula hő.-t. Amíg a trafikban fogva tartottak láttam, hogy a cseh katonák közül egy csoport a pc. gk. után megindult Oroszvég felé, a többi kb. 20–30 fő ott lefeküdt, és fegyverét lövéshez készen tartotta, sőt, vagy 10 lövést le is adtak. Ezután bennünket hátrakísértek a Kolostorba, és kb. 8 h 30-ig ott őriztek. Itt láttam, hogy a Kolostor egyik ablakából golyószóróval kilőttek Oroszvég és Munkács irányában. Innen hátravittek egy közeli faluba, majd autóra raktak és egyenesen Szolyvára²¹ vittek.”²²

A járőr három tagjának elfogása után kelet felől két páncélgépkocsi és négy tehergépkocsin szállított, 80–100 főnyi gyalogság tört be Klastromaljára. A támadók egy része a lónyai úton az ott álló útbiztosító őrség hátába támadott, akik azonban már felfigyeltek a lövésekre, és harcolva vissza tudtak húzódni délnyugati irányban. A másik támadó csoport nyugati irányban tört előre, Oroszvég felé, közben az őrs laktanyáját is rövid időre elfoglalva, melynek őrsége harcolva visszahúzódott a túlerő és a páncélgépkocsik elöl. (A laktanyát és a postát a csehszlovák erők részlegesen kifosztották.) Ezzel egy időben az Oroszvég nyugati kijáratánál lévő harmadik útellenőrző járőrt is támadás érte délnyugati irányból, a Latorca és a demarkációs vonal közötti területről, és a lövésekre már szintén felfigyelő, ezért készültségben lévő őrsöt a támadók a híd felé szorították vissza. Itt a csehszlovák erők szintén 80–100 fővel támadtak, később még további erők csatlakoztak hozzájuk.

A klastromaljai és oroszvégi eseményeket a Latorca bal partján álló VI. számú külső szállásőrség is észlelte, mely azonnal jelentést küldött a VII. sz. külső szállásőrségnek (mely szintén a Latorca bal partján, a Latorca híd munkácsi hídfőjénél volt). Ez a jelentést a tüzérlaktanya ügyeletes tisztjéhez, dr. Füst Lajos c. zászlóshoz továbbította, aki 4:05-kor riadóztatta a helyőrséget, és a laktanya készültségét – 12 főt – a parancsnoksága alatt a Latorca hídjához vezette. A riadó elrendelése után a helyőrség parancsnoka, Hegedűs alezredes a felriasztott erőket részenként és csoportonként rendelte ki a Latorca hídjához. Erre feltehetően azért így került sor – a nagyobb, jelentősebb harcértékű, összefogott erők hatékonyabb egyidejű bevetése helyett –, mert a pontos helyzet tisztázatlan volt, és a városon belüli, szétszórtan elhelyezett erők összefogásán túl a városon kívül lévő erősítések beérkezésére is várni kellett. A parancsnok viszont egyrészt a betörők további előrenyomulását akarta megakadályozni, másrészt a már harcban álló, nagyobb nyomás alatt álló alegységeket nem akarta magára hagyni Oroszvégen és Klastromalján.

Füst zászlós osztaga 4:10-kor érte el a Latorca hídját, amelyen átkelve azonnal megkezdte előrenyomulását az Oroszvég központjában lévő útvilláig, miközben néhány fő térképhelyesbítő is csatlakozott hozzájuk.

Az első katonai erősítéssel párhuzamosan a városi rendőrség is megérkezett Oroszvégre. A befutó hírek nyomán a Latorca hídtól mindössze 200 méterre, a Rákóczi-kastélyban lakó városi rendőrparancsnok, Árvay kapitány 4 óra után pár perccel riadót rendelt el, és egyben Joó Kálmán szolgálatvezető rendőr tiszthelyettest a városházi rendőrőrszoba legénységével útba indította Oroszvégre.

A Magyar Arany Érdemkereszttel kitüntetett Joó Kálmán a rendőrségi jelentés szerint „halált

²¹ Szolyván települt a csehszlovák 12. gyaloghadosztály parancsnoksága.

²² HM HIM HL Vkf. 1939. 1. oszt. 3399/eln.

*megvető bátorsággal rohant át az erősen tűz alatt tartott Latorca hídján, és vette fel a harcot a cseh támadókkal. Teljesen harcszerűen, a helyzetnek megfelelő, legcélszerűbb beosztással vezetett, és irányította az alája rendelt osztagot.*²³

Közben Füsti zászlós kis harccsoportja az útvillánál lévő oroszvégi benzinkútnál összecsapott egy rájuk tüzet nyitó csehszlovák felderítő harccsoporttal a 36/1. század állományából. A pillanatok alatt közelharccá fajuló helyzetben a csehszlovák harccsoport két halottat és egy foglyot veszített, majd sietve visszavonult. A két itt elesett csehszlovák katona közül az egyiket – František Vystrčil gyalogost – a fennmaradt források összevetése alapján legnagyobb valószínűséggel Szerencsi János t. tizedes, golyószórós rajparancsnok (33/8. század, I. szakasz) lőtte le, aki nagyon kiszolgáltatott helyzetben, az úttest közepén vett fel tüzelőállást és nyitott tüzet a támadó csoportra, mindössze mintegy 30 méteres távolságból. A másik csehszlovák katona, Eliáš Kolačuk gyalogos a térképhelyesbítő osztag tagjai által rádobott kézigránátok robbanásai következtében esett össze (a magyar csoport tagjai azt hitték, holtan). Ő azonban ekkor nem halt meg, csak eszméletét veszítette a közelében leeső kézigránátok robbanásaitól (ezektől – a légnyomáson túl – csak kisebb szilánksérüléseket szenvedett a fején). Az ezt követően magához térő és talán bódult állapotában a helyzetét egyből felmérni képtelen, ezért kézigránátjáért nyúló Eliáš Kolačukot az ekkor már mellette álló Balogh László nemzetőr – civilben oroszvégi borbélysegéd – szúrta mellkason a kezében lévő szuronyos puskával. A Magyar Bronz Érdemkeresztel Balogh 1939. január 11-én a városháza kistermében az alábbiakat mondta el a vele készült kihallgatási jegyzőkönyvben a harcban való részvételéről: „*Péntekre virradó hajnalban futólépésben érkeztem az oroszvégi benzinkúthoz, ahol Czenki fhdgy.,²⁴ Zách szds.²⁵ és Gorondi zászlós²⁶ urak, valamint Sólyom őrmester úr már ott állottak a két cseh katona holtteste mellett. Zách százados úrtól kaptam egy fegyvert, miután azonban az rossz volt, elvettem a lelőtt cseh katona fegyverét, és ezzel Gorondi (Rozs) zászlós úr parancsára ott helyezkedtem el tüzelőállásban. A mellettem fekvő egyik cseh katona feléledve zsebébe nyúlt, és kézigránátját ki akarta dobni, mire én ebben megakadályoztam. Eközben a híd felől katonaságunk kétoldalt az árokban felfejlődve siettek a benzinkúthoz, akik közül Szabó István gyalogost egy golyószóróval, Rostás Elemér gyalogost pedig egy puskával mellém állítottam, és megkezdtük a tüzelést az Ungvár felé vezető útra. Tüzelés közben elfogtunk egy cseh katonát, akit azonnal beszállítottunk a laktanyába. Innen Zách százados úr parancsára átmentem a híd oroszvégi hídfőjéhez, és ott Strausz Emil, Havér Béla, és más nemzetőrökkel bevonultunk a Fuchs féle udvarba. (...) innen szállítottam el harmadmagammal Naményi fhdgy.²⁷ és még egy előttem ismeretlen térképész²⁸ holttestét. Ezután visszatértem lőszerutánpótlás céljából a Venezia kávéházhoz, majd Molnár fhdgy.²⁹ úr parancsára (...) kivezényeltettünk a Spiegel faraktárhoz.*”³⁰

A jegyzőkönyvben említett Spiegel faraktár feltehetően azonos a korabeli forrásokban sokat emlegetett oroszvégi fateleppel, ahol súlyos harcok zajlottak, és ahol az oda befészkelte csehszlovák erők kivetése közben a magyar oldal a határincidens során a legsúlyosabb veszteségeit szenvedte el, ahogy arról még szó lesz.

4:25-kor beérkezett Jakab Kornél t. c. zászlós, a 33/7. század parancsnoka is egy géppuskás és egy golyószórós rajjal az oroszvégi útelágazáshoz. Füsti zászlós átvette a parancsnokságot az

²³ KTÁL 1553.4.26. A nap eseményeihez kötődő pontos időpontok sajnos számos esetben hiányoznak, és így nem mindig lehet feloldani bizonyos ellentmondásokat. Az első rendőrsoportot a legkorábbi átkelőként jelzik egyes visszaemlékezések, viszont a legkorábbi időszakban a Latorca hídján még nem állt erős tűz alatt.

²⁴ Czenki Erős Géza térképhelyesbítő fedőneve volt.

²⁵ Zách Csapó F. József térképhelyesbítő fedőneve volt.

²⁶ Gorondi Rozs József térképhelyesbítő fedőneve volt.

²⁷ Naményi az oroszvégi fatelepnél elesett Koncz József térképhelyesbítő fedőneve volt.

²⁸ Az oroszvégi fatelepnél elesett Szarka István.

²⁹ Molnár Andor főhadnagy, a 12/4. gyalogoszázad parancsnoka.

³⁰ KTÁL 1553.1.44.

ő csoportja felett is, és nyugatra, az ungvári útra egy fél raj biztosítást kirendelve, ereje zömével előrenyomult keletre, Klastromalja irányába, hogy a határbiztosító őrs segítségére siessen. Az előrenyomulás kezdetén összecsaptak az ellenséges páncélgépkocsikkal, melyek nyugat felé nyomultak előre a Klastromaljából vezető úton. A parancsnok járművét számos kézigránát találta el, melyektől Častalovic szakaszvezető megsebesült, akit hátraszállítottak. A mögötte előrenyomuló páncélgépkocsi kapta a legnagyobb tüzet, melyet golyószóró- és kézifegyvertűzzel, valamint kézigránátdobásokkal a magyar harccsoport megfordulásra kényszerített. A jármű egyik jobboldali kerekét is sikerült kilőni. A 13.326 rendszámú, Tolar tizedes parancsnokolta páncélgépkocsi fordulás közben árokba csúszott, és azt önerőből nem tudta elhagyni. Miután személyzete elmenekült, a jármű a magyar csapatok zsákmányául esett.³¹

A páncélgépkocsik elleni összecsapásban esett el a térképhelyesbítő osztag első tagja, Rozs József. Ő az út melletti árokból ugrott fel a megcsúszó páncélgépkocsira – nem egyértelmű, hogy árokba csúszás előtt, vagy azt követően –, és a vezető figyelőnyílásán pisztollyal belőtt, azonban ekkor a páncélgépkocsi lövése a torony golyószórójával közvetlen közletről fejbe lőtte.

Érdemes még megemlíteni, hogy Rozs posztumusz kitüntetési felterjesztése, illetve az arany vitézségi érmesekről kiadott korabeli, propagandisztikus kiadvány a járműre ugrásról nem tesz említést.³²

A páncélgépkocsi kerekének kilövéséről nagyon eltérő információk találhatóak a korabeli forrásokban. A defektet esetlegesen okozó, jármű alá dobott kézigránát Csapó térképhelyesbítő osztagparancsnokhoz kötik. A másik verziót, a kerék kilövését az általam feltalált forrásokban három különböző személynek tulajdonítják. Az egyik egy munkácsi ruszin rendőr, Pazuchanics János, a másik a térképhelyesbítő Rozs József, a harmadik pedig egy korábban már említett katona, a golyószórós rajparancsnok Szerencsi János.³³ Természetesen az ma már pontosan megállapíthatatlan, hogy ki a felelős a kerék kilövéséért, de véleményem szerint ez valószínűleg a legnagyobb tűzerejű fegyverrel rendelkező Szerencsihez köthető. A fentebb már említésre került, Magyar Nagy Ezüst Vitézségi Éremmel kitüntetett Szerencsi János t. tizedes, golyószórós rajparancsnok kitüntetési felterjesztése az alábbiakban részletezi a harcban történő részvételét (bár kissé pontatlanul, de a korábban már említett, első összecsapásra is kitérve):

„Mint golyószórós rajparancsnok a golyószórót magához ragadva erős ellenséges tűzben tört előre és az úttest közepén tüzelőállást foglalva megkezdte tüzeit az alig 30 m-re lévő ellenséges csoportra, és ezekből két halottat³⁴ és egy sebesültet ejtve a hirtelen mintegy 150 m-re felbukkanó páncélgépkocsi ellen fordította golyószórója tüzeit és vakmerő kitartásával a páncélgépkocsit megfélemlítve megfordulásra kényszerítette. A fordulás közben ballon gumiját átlőtte, és ezáltal a páncélgépkocsi elveszítve biztonságát az árokba csúszott és így esett zsákmányul. A harcban részt vett tisztek véleménye szerint a legbátrabb magatartást tanúsította.”³⁵

4:45-kor a lovassági laktanyából beérkezett egy géppuskás, és egy puskás raj Gyurka főhadnagy parancsnoksága alatt. Gyurka Zoltán ht. főhadnagy a 33/III. zászlóalj segéd tisztje volt, a 33/8. század szabadságon levő parancsnoka helyett ő volt a laktanyába beérkező első

³¹ A páncélgépkocsik harcáról lásd Zavadil 2005, 40–45, ill. <http://old.rotanazdar.cz/?p=5738> (letöltés ideje 2018. február 2.)

³² HM HIM HL Kit. 1. doboz, 669. sz. Hegedős 1944, 43–44.

³³ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 763. sz.; Tanulmánygyűjtemény 3157. sz. Torday Egon: A csehek munkácsi betörése 1939. jan. 6-án, Felvidéki 1940, 454.

³⁴ A csehszlovák felderítő harccsoport két halottja közül egy fő esett kézifegyvertűz áldozatává, lásd az összecsapás korábbiakban részletezett leírását.

³⁵ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 763. sz.

hivatásos tiszt, aki aztán így előrevitte a harccsoportot. Miután átvette a parancsnokságot a már harcban álló részek felett, folytatta az előrenyomulást.

A csehszlovák csapatrészek üldözése közben csapott össze a klastromaljai úton Gyurka fhdgy. osztaga egy újabb páncélgépkocsival, mely a saját erők elhárító tüzére megfordult, és elmenekült. A kézigránatokkal alaposan megdobált, és kézifegyverekkel összelőtt jármű ugyan megsérült, de vissza tudott vonulni. Ez a Tatra OA vz.30 a Častalovic szakaszvezető sebesülése után a szakaszparancsnokságot átvevő Jindřich Vaněk szakaszvezető járműve volt, mely megpróbálta elérni a hátrahagyott járművet, de az erős tűzben a páncélgépkocsi mindkét golyószórója megsérült, és a további kézigránát-találatok miatt inkább visszavonult.³⁶

Feltehetően ezzel a támadó páncélgépkocsival kapcsolatban a 33/7. század egy rajparancsnoka, Komé János örvezető, c. szakaszvezető kitüntetési felterjesztésében szerepel annyi, hogy „A támadó második páncélgépkocsit golyószórótűzzel és kézigránátdobással megfutamodásra kényszerítette.”³⁷

Gyurka fhdgy. csoportja Oroszvég keleti részét, és Klastromalját reggel 7 óráig a demarkációs vonalig megtisztította.

Eközben azonban romlott a helyzet Oroszvég nyugati részén, ahol a településre nyugatról és északnyugatról betörő csehszlovák erők előrenyomultak a Latorca híd közelébe, és magát a hidat, valamint az attól északnyugatra az útvilla felé vezető utat erős tűz alatt tartották. (Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy a már beszivárgott csehszlovák erők egy része egy darabig nem nyitott tüzet; ők talán a páncélgépkocsik előretörését várták.)

Ezt az erőt – az egyik csehszlovák gyalogszázad, az államvédelmi őrség bevetésre került tagjai, és néhány, a lehetőséget kihasználó szics tag – az erősítésként a honvédség részéről beérkezett két puskás, két golyószórós és két géppuskás raj, a városi rendőrség mintegy 18 tagja és néhány térképhelyesbítő igyekezett felfogni, míg a Klastromalját és Oroszvég keleti részét megtisztító erők beérnek (ez kb. fél nyolc után történt).

Itt, Oroszvég nyugati részén, a Latorca hídtól északnyugatra, az útvillához vezető úttól balra, nyugatra volt az a bizonyos már emlegetett fatelep. Itt a telepen, illetve a környező épületekben befészkelte, legalább egy géppuskával és több golyószóróval felszerelt erők ellen kellett immár napfelkelte után, jó látási viszonyok mellett, nyílt területen át támadni. A kedvezőtlen terepadottságokon túl a súlyos veszteségek egyik oka feltehetően az volt, hogy az egyébként rendkívül bátran küzdő térképhelyesbítők nem várták be gyalogsági nehézfegyverek beérkezését, hanem egyből megrohanták a fatelepet, így tűztámogatást csak igen korlátozottan kaptak (javarészt a saját géppisztolyaiktól). Géppuskákkal, illetve nehézpuskával – utóbbiból egy ekkor már állásban volt a Latorca híd déli hídfőjénél – le lehetett volna fogni, illetve kilőni a csehszlovák sorozatlövő fegyvereket a fatelep elleni roham előtt, illetve alatt.

A fatelep elleni rohamra fél nyolc körül került sor. Itt kapott halálos sebet a térképhelyesbítők öt halottja közül négy, beleértve Csapó József osztagparancsnokot és helyettesét, Koncz Józsefet is (közülük Kiss Ernő súlyos haslövést kapott, és hosszú szenvedés után március 11-én halt meg). A honvédség két oroszvégi elesettje közül is egyikük biztosan itt kapott halálos sebet, illetve itt sebesült meg súlyosan Jakab Kornél c. zászlós, a 33/7. század parancsnoka is.³⁸

³⁶ <http://old.rotanazdar.cz/?p=5738> (letöltés ideje 2018. március 6.)

³⁷ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 408. sz. Komé ekkor egy Magyar Kis Ezüst Vitézségi Érmét kapott, de egyéb, ettől független érdemeiért egy Magyar Bronz Érdeméremmel is kitüntették (két külön kitüntetés 1939-es kárpátaljai teljesítményért igen ritka volt). Lásd erről Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek) 1939/3. sz. (1939. július 19.), 14. és 21.

³⁸ Az itt halálos sebet kapó honvéd Soltész István volt, aki négy nappal később halt bele sebesülésébe a munkácsi kórházban. A korabeli sajtó szerint dum-dum lövedék érte (nemcsak őt, másokat is), ezért halt bele az egyébként túlélhető sebesülésébe. Lásd erről pl. Délmagyarország 1939. január 10. 7., január 11. 2. Kristin (helyi civil forrásokban Krisztin) Péter, a másik elesett honvéd halálos sebesülésének körülményeiről nem találtam

Annak ellenére, hogy a 33/7. gyalogszázad parancsnoka súlyosan megsebesült, a térképhelyesbítők mellett ennek a századnak is kulcsszerepe volt a fatelep környéki ellenállás letörésében. A század egyik szakaszparancsnoka, a Magyar Nagy Ezüst Vitézségi Éremmel kitüntetett Karászi Miklós karpaszományos gyalogos, címzetes őrmester kitüntetési felterjesztése szerint „*Rajával a Latorca partján előnyomuló ellenséges csoportot tűzzel és rárohanással visszavetette, s ekkor egy foglyot ejtett. Innen tovább üldözve a betörő ellenséget, a határőrök védelmére sietett, hol egy golyószórós rajt semmisített meg, három foglyot és egy golyószórót zsákmányul ejtve.*”³⁹

Meg kell még jegyezni az itteni harcokkal kapcsolatban, hogy a honvédség és a térképhelyesbítők közötti – utóbbiak irreguláris mivoltából, egyes korábbi akcióikból és bizonyos szélsőjobboldali politikai erők általi feltűnő támogatottságából adódó – feszültségek a nap eseményeivel kapcsolatos jelentésekben is visszaköszönnek. A térképhelyesbítők e napról írt jelentése kétszer is kiemeli, hogy a honvédség a fatelep elleni támadáshoz nem nyújtott segítséget. Ez az állítás nem felel meg a valóságnak, hiszen a honvédség is részt vett a támadásban, a fentebb jelzettek szerint szintén számottevő veszteségeket elszenvedve. Ezzel szemben a honvédség jelentése szerint a térképhelyesbítők súlyos veszteségei a kiképzésük fogyatékoságainak tudhatóak be, mert harcszerűtlenül viselkedtek. Itt a kiképzés fogyatékoságára vonatkozó megjegyzés szintén nem állja meg a helyét, hiszen az itt küzdő térképhelyesbítők közül senki sem volt katonai előélet nélküli, sőt köztük több, volt hivatásos tiszt is akadt (mint fentebb említettem, a súlyos veszteségek leginkább türelmetlenségüknek, a támadás azonnali erőltetésének voltak a következményei). A honvédségi jelentés megjegyzi azt is, hogy a harcban elsőként részt vevő 8–10 térképész, bár vakmerően és elszántan harcolt, „*megfigyelők jelentése szerint nagyrésztük ittasan vett részt a harcban.*” Ezt tompítja a jelentés azzal, hogy „*a később beérkezett csoportok már tervszerűen és átgondoltabban vettek részt a harcban. Támogatásuk igen hasznos és eredményes volt.*”⁴⁰

Az ittassággal kapcsolatos megjegyzés a rendelkezésre álló források alapján nem igazolható vagy cáfolható. Mindenesetre ha esetleg igaz is: ünnepnapon, szolgálaton kívüli személyek alkoholfogyasztása nem róható fel hibának és hiányosságnak, hiszen nem számítottak a nagyarányú csehszlovák betörésre, nem arra „*készültek fel*” az esetleges alkoholfogyasztással. Ezzel a megjegyzéssel a honvédség részéről valaki nyilvánvalóan csak „*ütni*” akart a térképhelyesbítőkön (egy későbbi, hasonló jelentésből ez a mondat már ki is maradt).⁴¹

8:30-kor érkezett be Beregszászról gépkocsi-szállítással a 12/4. gyalogszázad egy szakasza a 12/II. gyalogzászlóalj egy géppuskás szakaszával Molnár Andor ht. főhadnagy, a 12/4. század parancsnokának vezetésével, aki mint – Gyurka főhadnagynál négy évvel korábban avatott – rangidős, átvette a parancsnokságot az oroszvégi harccsoport felett. Molnár fhdgy. erőit azonnal bevetette Oroszvég nyugati részén a Latorca és az ungvári út között még bent lévő ellenséges erők ellen, gyakorlatilag kibővítve a fatelep elleni roham eredményeit. Erős tűzharcban, szívós kitartással és lassú előreküzdés során – a kerteken át – sikerült a befészkelte ellenséges erőket a folytatólag beérkező két újabb szakasszal 14 óra után erről a területről is teljesen kiszorítani, és ekkorra a tisztogatásban részt vevő csapatok már itt is a demarkációs vonalon álltak (melyet sehol nem léptek át).

Ki kell még emelni, hogy a csehszlovák támadás a polgári lakosság köréből is szedett áldozatokat Oroszvégen. Egy helyi 49 éves, hatgyermekes anya, Csúbirka Györgyné délelőtt 10 és 11 óra között vízért ment a kútra, amikor a csehszlovák oldalról folyamatosan záporozó lövedékek egyike hasba találta. A vele a Latorca hídján átrohanó magyar katonára is – nyilvánvalóan célzott – lövéseket adtak le a csehszlovák oldalról, ezek közül egy az asszony

részleteket. Akár az is előfordulhat, hogy ő is a fatelepnél kapta végzetesnek bizonyuló sebeit.

³⁹ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 354. sz.

⁴⁰ HM HIM HL Vkf. 1939. 1. oszt. 3113/el.

⁴¹ A jelentésekről lásd HM HIM HL Vkf. 1939. 1. oszt. 3113/el., 3399/el.

kendőjét is átfúrta. Csubirkáné végül – súlyos szenvedés után – még aznap délután meghalt a munkácsi kórházban.⁴²

Egy második civil áldozata is volt Oroszvégen a csehszlovák támadásnak, egy helyi 19 éves, kifutófiúként dolgozó izraelita fiatalember, Weisz Fülöp. Zoldán Farkas, Weisz Fülöp nevelőapja 1939. január 12-én a munkácsi városháza kistermében a vele készült kihallgatási jegyzőkönyvben az alábbiakat mondta el nevelt fia haláláról: „1939. január 6-án reggel 8, ½ 9 óra tájban nevelt fiam, Weisz Fülöp Eisler Mór szomszédos házának udvarára ment vízért. A kútnál cseh rendőrök – köztük egy az általam is ismert Kotouček⁴³ volt munkácsi rendőr – álltak. Fiamat nem engedték vizet húzni, mire én is utána mentem, nekem a víz húzást megengedték, s én a vizet haza is vittem. Mielőtt hazamentem, fiamat beküldtem Eisler házába azzal, hogy ottmaradjon. Ő azonban mindenáron haza akart jutni, ezért kijött az udvarra, ahol Kotouček rendőr szó nélkül rálőtt. A fiú haslövést szenvedett, s kb. félóra múlva meghalt.

Kérem mindennemű (a cseh állam elleni kártérítési) eljárás megindítását.”⁴⁴

Mivel a tettes ez esetben régebről ismerte az áldozatot, és az a körülmények leírása alapján nem volt összetéveszthető magyar fegyveressel, ezért lehetséges, hogy a csehszlovák rendőr – ismeretlen okból – szándékosan lőtte agyon Weisz Fülöpöt (talán valamilyen régebbi személyes ellentét miatt). Az eset leírására egyébként maga a jegyzőkönyv is a gyilkosság kifejezést használja a bevezető szövegben.⁴⁵

A harcok ráadásul nem csak a Latorca jobb partjára korlátozódtak. A csehszlovák erők a nap nagy részében Munkács keleti részét is tűz alatt tartották sorozatlövő fegyverekkel, az itt lévő külső szállásorségek folyamatosan tűzharcban álltak velük. Dél előtt 11 óra körül jelentés érkezett, hogy Órhegyalján (Podhering, Munkács ÉK) csehszlovák harckocsik állnak támadásra készenlétben, és a munkácsi temető, valamint a Papegy környékén – Munkács keleti oldalán – erősebb csehszlovák csapatrészek gyülekeznek. Az ebből a térségből kilőtt géppuskatűzben halt meg 11:45-kor, mélyen bent magyar területen, négy lövedéktől találva a jelentésben foglaltak felderítésére kiküldött egyik nemzetőr, Sepentál Ferenc (aki civil foglalkozását tekintve kőműves volt, emellett önkéntes tűzoltóként is tevékenykedett). Sepentál posztumusz Magyar Bronz Érdemkeresztet kapott, özvegyének és két árvájának pedig a Magyar Országos Tűzoltószövetség elnöksége 1000 pengő segélyt adományozott.⁴⁶

Ráadásul tűzérési- és aknavetőtűz is érte Munkácsot. A csehszlovák 12. gyaloghadosztály 12. tüzérezredének Munkácsról északkeletre Iglénc (Pásztorlak, Hlínianica) mellett állásban lévő 5. ütege 10 cm-es tarackjaival saját nyilvántartásuk szerint 34 gránátot lőtt ki a városra (5:45–6:15 között: 11 db, 14:00–14:30 között: 21 db, 16:45–16:46 perckor: 2 db). Az ezzel kapcsolatos csehszlovák kivizsgálási jegyzőkönyv szerint a tűzparancsot a 36/I. gyalogzászlóalj parancsnokától kapták, aki a tűzérési tüzet a 36/2. század parancsnokának kérésére rendelte el. A célok az oroszvégi Latorca-híd, az oroszvégi templom körzete, és Órhegyaljától délre a vasútvonal és a Latorca-völgyében vezető közút kereszteződése volt (a város északkeleti szélénél).⁴⁷

A becsapódások helyszínei azonban ezeket a célokat nem támasztják alá, mert találatot kapott a Csillag szálló, a városi mozi és a színház, a járásbíróház épülete és számos magánház, részben a kertvárosi részen. Ez inkább különösebb célzás nélküli, eléggé vaktában leadott területtüzet jelez.

A városi rendőrség jelentése szerint nemcsak a tűzérési tüz lőtt a városra, mert 18:46-kor

⁴² KTÁL 1553.4.26.

⁴³ Szinte biztosan a később megsebesült Jaroslav Kotouček rendőr törzsőrmesterről van szó, lásd a veszteségek felsorolásánál.

⁴⁴ KTÁL 1553.1.44.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ KTÁL 1553.4.26., Tűzrendészeti Közlöny 1939/3–4. sz., 21. és 28., valamint 1939/5–6. sz., 53.

⁴⁷ Baláz–Urminský: i. m. 28.

Kölcsey felől két aknavetőgránátot is kilőttek Munkácsra (egy másik adat szerint 17:30 körül, bár az is elképzelhető, hogy nem ugyanazokról, hanem újabb két aknavetőgránátról volt szó). A városi rendőrség nyilvántartása szerint az utolsó három, Munkácsra lőtt tüzérségi gránát is a csehszlovák feljegyzéseknél későbbi időpontban csapódott be: 18:31-kor két gránát, majd 19:30-kor az utolsó.⁴⁸ Szerencsére a tüzérségi tűz az anyagi káron túl személyi sérülést nem okozott, mivel a polgári lakosság lehúzódt a pincékbe.

A tűzharc és a tüzérségi tűz intenzitásának csökkenésében, majd leállításában a másik félhez átküldött összekötőtiszteknek is szerepük volt. Először, még a fatelepi harcokkal párhuzamosan a térképhelyesbítőktől Szőke Alfréd felügyelő (t. hdgy.) ment át északon, a Latorca mentén a demarkációs vonalig és ott azt fegyvertelenül átlépve tárgyalat néhány csehszlovák tiszttel.

Ezt követően az állomásparancsnok 12 órakor rendelt ki összekötőtisztet Órhegyaljára a csehszlovák erőkkel való érintkezés felvételére. Szentistvány Jenő őrnagy dr. Dudinszky Béla munkácsi járási munkácsi főszolgabíró – mint tolmács – kíséretében ment ki a határra. A két nagy fehér zászlóval megjelölt személygépkocsijukat azonban Munkácstól északkeletre, az órhegyaljai vasúti sorompónál a csehszlovák csapatok géppuskával tűz alá vették. A gépjármű első ajtóinak üvegeit kilőtték, a szilánkoktól Dudinszky az állán egy erősen vérző sebet kapott. A géppuskatűz elől az autó utasai az út menti árokban fedezték magukat. Dudinszky ezt követően – bekötözése után – már nem volt hajlandó a demarkációs vonalhoz menni (amin nem is lehet csodálkozni). Így Szentistvány őrnagy egyedül ment oda, és a sikeres kapcsolatfelvételt követően a tárgyalást a csehszlovák féllel az órhegyaljai sörgyárban kezdték meg. Ezt követően, az ő invitálására a csehszlovák delegáció 15 órakor átjött a tárgyalás folytatására a munkácsi városházára.⁴⁹

Csehszlovák oldalról a küldöttséget Jan Heřman vk. ezredes vezette (aki ekkor a 12. gyaloghadosztály 45. gyalogezredének a parancsnoka volt). Heřman szóvá tette a nagyszámú fegyveres civilt a városházán, bár ők mind a csehszlovák támadás után, annak következményeként felfegyverzett nemzetőrök voltak. (A csehszlovák fegyveres erők szándékosan nem tettek különbséget a térképhelyesbítők és a városi nemzetőrség között, ezeket egybemosva civil ruhás terroristának tekintették őket.) A városra a tárgyalások alatt is hulló tüzérségi gránátokra azonban Heřman nem tudott magyarázatot adni. Végül a felek megállapodtak az ellenségeskedés beszüntetéséről, és a tárgyalások másnapi folytatásáról, majd a csehszlovák delegáció elhagyta a várost.⁵⁰

Estére a demarkációs vonal menti tűzharc és a város tüzérségi lövetése is megszűnt.

Felhasznált források és irodalom

HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Budapest:

Honvéd vezérkar főnöke iratai 1939. 1. és 5. osztály,

Kitüntetések különgyűjteménye, 1. doboz (1938–1939),

Tanulmánygyűjtemény 3157. sz.: Torday Egon: A csehek munkácsi betörése 1939. jan. 6-án.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Levéltára:

Az oroszvégi körjegyzőség iratai 1939.

Munkács megyei város polgármesterének iratai 1939.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára:

K 428 MTI Napi tudósítások 1939 január.

⁴⁸ KTÁL 1533.4.26.

⁴⁹ HM HIM HL Vkf. 1939. 1. oszt. 3399/el., Baláz–Urmínský: i. m. 24.

⁵⁰ Uo.

- B. Stenge Csaba: *A munkácsi rendőrség defenzív és offenzív harcászati alkalmazása Kárpátalján 1939-ben*. In: Rendvédelem-történeti Füzetek XXV. (2015), 109–116.
- B. Stenge Csaba: *Súlyos határincidensek Csehszlovákia és Magyarország között 1938. október–decemberében (I. rész)*. In: Seregszemle 2017/2. 128–145.
- B. Stenge Csaba: *Súlyos határincidensek Csehszlovákia és Magyarország között 1938. október–decemberében (II. rész)*. In: Seregszemle 2017/3–4. 106–119.
- Beneš, Jaroslav: *Stráž obrany státu 1936–1939*. Dvůr Králové nad Labem, FORTprint, 2007.
- Baláž, Július – Urminský, Ivan: *Incident u Mukačeva 6. ledna 1939 (dokumenty k československo–maďarskému konfliktu)*. In: Ročenka VHA 2007. Praha, Ministerstvo obrany ČR, 2008. 23–43.
- Felvidéki hősök és mártírok aranykönyve*. Budapest, MEFHOSZ Könyvkiadó, 1940.
- Hegedős Gyula – Z. Szabó Béla: *Hősök aranygárdája*. Budapest, Ifj. Kellner Ernő könyvnyomdája, 1944.
- Magyar Katonaújság 1939 januári számai
- Marek, Jindřich: *Hraničářská kalvárie*. Cheb, Svět Křídél, 2004.
- Sallai Gergely: *Az első bécsi döntés*. Budapest, Osiris, 2002.
- Tűzrendészeti Közlöny 1939. évi évfolyama
- Zavadil, Radomír: *Obrněný automobil OA vz.30*. Bučovice, Jakab, 2005.

Internetes források:

Motorisované převěždné oddíly v roce 1938 a 1939 <http://old.rotanazdar.cz/?p=5738>

Filmhíradók online <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=3141>

Between October 1938 and March 1939, concurrently with the Hungarian territorial revisionist efforts the Hungarian–Czechoslovak relations became very tense. As a consequence of this, a number of border incidents evolved between the parties. The most serious one developed at Mukachevo on 6 January 1939. The first part of this study describes the events and the participants of the incident.

Keywords: border incident, twelfth-night battle, Hungarian–Czechoslovak tensions, revision, Sub-Carpathia, Carpathian Ruthenia, Mukachevo, Rozvegovo, map correctors, Ragged Guards, Carpathian Sich